

KREDİ KARTI KULLANIMI ve HARCAMA İLİŞKİSİ - Erzurum'da Çalışan Doktorlar Üzerine Bir Uygulama-

*Kerem KARABULUT**

*Dilek POLAT***

*Özlem GÜNDÜZ****

Özet

Bu çalışmada, kredi kartlarının kullanımı ve onun harcamalar üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Çalışmada kredi kartlarının kullanımıyla ilgili teorik bilgiler de verilmektedir. Çalışma, Erzurum ilinde görev yapan doktorlar üzerine uygulanmıştır. 287 anketten elde edilen veriler, SPSS paket programında değerlendirilmiş ve sonuçlar ortalamalar, frekans dağılımı ve yüzdeler cinsinden değerlendirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Kredi kartları, Doktorlar, Erzurum ilindeki harcamalar.*

Abstract

In this study, the use of credit cards and its effect on expenditures have been analysed. Some theoretical information on the use of credit cards have also been given. The participants are 287 doctors working in Erzurum. Data were gathered through questionnaires and were analyzed using SPSS packet program and the findings were evaluated according to mean, frequency distribution and rates..

* *Yrd. Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.*

** *Arş. Gör.; Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.*

*** *Yüksek Lisans Öğrencisi; Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.*

Keywords: *Credit cards, Doctors, The expenditures in Erzurum provience.*

Giriş

İlk olarak 1950 yılında ABD’de belli alanlarda kullanılmaya başlanan kredi kartları, zamanla tüm sektörler ve ülkelere yayılarak geri dönüşümü mümkün olmayan bir ödeme aracı haline almıştır. Kredi kartlarının kullanımındaki hızlı yayılım, şahıslara, bankalara ve devlete sağladığı değişik avantajlarından kaynaklanmaktadır. Teknolojideki hızlı gelişim de bu tür araçların kullanımını kolaylaştırmıştır. Bankalar ile müşteriler arasında belli kurallar çerçevesinde işleyen kredi kartı kullanımı, günümüzün önemli bir vazgeçilmezidir.

Bankaların müşterilerine belli bir limit dahilinde kredi kartı vermeleri ile banka ve müşteri arasında Bankalar kanunu açısından gayrinakdi bir kredi ilişkisi doğmaktadır. Müşteri kredi kartıyla harcama yaptığı takdirde de, bu gayri nakdi kredi, nakdi krediye dönüşmektedir (Reisoğlu; 2004: 100). Nakdi kredi haline dönüşen bu kredilerin kullanım amacı, tercih sebepleri, harcamalar üzerindeki etkisi gibi konuların incelenmesi ve eksikliklerin düzeltilmesi için çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada, Erzurum il merkezinde görev yapan doktorlar üzerine uygulanan anketlerle, kredi kartı kullanımı konusundaki profil ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bunun için öncelikle kredi kartı kullanımı konusundaki teorik bilgiler verildikten sonra, uygulamadan elde edilen veriler analiz edilmektedir.

1. Bireysel Bankacılık ve Kredi Kartları

Günümüz bankacılık sisteminde, birey odaklı bir hizmet anlayışı ve bu çerçevede yaşanan rekabet önemli hale gelmiştir. Küreselleşmenin etkilerinden kaçınılamadığı çağımızdaki mali sistemde, özellikle bireysel bankacılık faaliyetlerindeki dinamizm dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bireysel bankacılık, kalıcı bir müşteri bazı, daha az risk ve daha yüksek kâr marjları nedeniyle, son yıllardaki bankacılık sektörünün üzerinde yoğunlaştığı bir alan olmuştur.

Bireysel bankacılık, “ticari ya da sınai faaliyetlerin finanse edilmesi amacını taşımayıp, bunların yerine bireylerin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik mal ve hizmetlerin alımında finansal destek sağlayan ya da hayatı kolaylaştıran ve bankalar tarafından sunulan her türlü faaliyeti içeren bir bankacılık türü” olarak tarif edilmektedir. Her geçen gün zenginleşmekte olan bireysel bankacılık ürün ve hizmetlerinin başlıcaları şunlardır (Yılmaz; 2000: 5):

- Bireysel krediler

- Plastik kartlar (mağaza kartı, alışveriş kartı, **kredi kartı**, banka kartı, ortak kart ve akıllı kart gibi)
- Dönemsel fatura ödemeleri
- Kredili mevduat hesapları
- Kiralık kasa hizmetleri
- Hisse senedi ve hazine bonusu gibi kıymetli evrak alım satım işlemleri
- İnternet bankacılığı gibi yeni hizmetler

Belirtilen tüm bu bireysel bankacılık hizmetleriyle, bireylere daha çağdaş hizmet sunmak ve zaman kazandırarak refah düzeylerine katkı yapmak amacının yanında, bankalar açısından da yaşanan yoğun rekabet ortamında kârını maksimize etme gibi amaçlara ulaşmak hedeflenmektedir.

Bireysel bankacılığın en önemli ürünlerinden birisi plastik kartlar içerisinde değerlendirilen kredi kartlarıdır. Bu kartlar, ödeme ve kredi aracı olarak tüm toplumlarda kabul görmekte ve yaşamı kolaylaştırma fonksiyonunu yerine getirmektedir (Yılmaz; 1999-2000: 6). Kredi kartı sektöründeki yoğun rekabet, kredi kartı kuruluşlarını yeni uygulamalar geliştirmeye ve yeni müşteriler bulmaya zorlamaktadır. Bu amaçla, çalışmanın uygulama kısmında müşteriler açısından kredi kartlarının kullanım sebepleri ve bu kartların müşterilerin harcamaları üzerindeki etkilerine geçmeden önce, kredi kartlarının yapılan tanımları ve gelişimi hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

2. Kredi Kartı Tanımı

Kredi kartlarının birbirine benzer pek çok tanımı yapılabilmektedir. Genellikle geniş ve dar anlamda kredi kartı tanımı şöyle yapılmaktadır (Küçük; 2000: 125 ve <http://www.bkm.com.tr/yayinlar>).

Geniş anlamda, banka veya diğer kuruluşların belli limitlerle açtıkları krediye istinaden, kart verdikleri kişilerin ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri aldıkları anda değil, daha sonraki tarihlerde ödeme yapmalarına olanak sağlayan bir ödeme aracıdır.

Dar anlamda ise, belirlenen limitler içerisinde bankaların müşterilerine, yurt içi veya yurt dışında mal ve hizmet almak veya nakit para çekebilmek amacıyla verdikleri manyetik bantlı özel plastik karttır.

Birinci tanım bankalarla birlikte diğer kuruluşları ve farklı amaçlarla verilebilen kartları kapsarken, ikinci tanım, sadece bankaların mal ve hizmet alımı ve nakit para çekimi için müşterilerine verdikleri kartları kapsamaktadır. Çalışmanın uygulama kısmındaki kredi kartından anlaşılması gerekende dar anlamdaki kredi kartının kullanılmasıdır.

Bir başka tanım ise şöyle yapılmaktadır; kredi kartı, “banka ve kartlı sistem kurma ya da kart çıkarma amacıyla kurulmuş şirketlerin kendi kurdukları sistem çerçevesinde yurt içinde ya da yurt dışında kartlı sistem kurma ya da kart çıkarma amaçlarıyla kurulmuş şirketler ile yaptıkları anlaşmalara dayanarak, sahipliği kendilerine ilişkin olmak üzere çıkardıkları, taşıyana mal, hizmet ya da para sağlama ile her türlü ödemeleri yapma olanağı sağlayan karttır” (Baydemir; 2004:5-6).

3. Kredi Kartlarının Doğuşu ve Gelişimi

Kredi kartı sistemi, alıcı ve satıcılar arasındaki mal ve hizmet ilişkilerinde, geçerli, güvenilir, hızlı ve etkin bir ödeme aracına duyulan gereksinimlerden kaynaklanmıştır. Söz konusu sistem temelde para ve çek gibi ödeme araçlarının büyük ölçüde riskli ve külfetli olması nedeniyle oluşmuş ve gelişmeye başlamıştır (<http://www.bkm.com.tr/yayinlar>).

Kredi kartı uygulaması ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde başlamıştır. 1950 yılında ABD’de para olmaksızın ödeme yapılabilecek bir ödeme aracı olarak “Diners Club” kredi kartı çıkarılmıştır. Öncelikle sadece ABD’de geçerli olan Diners Club kartı zaman içinde mal ve hizmet satan birçok müesseseye ve dünyaya yayılmıştır. 1958 yılında Bank of America tarafından “Bank Americard” ve American Express Company tarafından da “American Express” adlarıyla iki uluslararası kart çıkarılmıştır. (Reisoğlu; 2004: 1001 ve <http://www.bkm.com.tr/yayinlar>).

Avrupada ise, kredi kartı sistemi, ABD’de olduğu gibi hızlı bir gelişme göstermemiştir. Bütün Avrupa ülkelerindeki kredi kartı sistemi ve uygulamalarının daha çok 1980 sonrası dönemde geliştiği ve yaygınlaştığı vurgulanmaktadır (Yetim; 1997: 51-57). Günümüzde kredi kartları özellikle internette yapılan alışverişlerde en yaygın kullanılan ödeme yöntemidir (Chou, Lee ve Chung;2002).

Türkiye’de ise, kredi kartlarının ilk temsilcisi, Koç Grubuna bağlı “Servis Turistik AŞ” dir. Bu kuruluş, ABD’den yurtiçi kart çıkarma yetkisini almak şartı ile 1968 yılında “Diners Club” kredi kartlarını sunmaya başlamıştır. Diners Club’dan sonra Türk Expres Havacılık ve Turizm Limited Şirketi “ American Express” kartları ile piyasaya girmiş, söz konusu iki kart 1975 yılına değin rakipsiz olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1975 yılına gelindiğinde İnter Bank Grubuna bağlı olarak Eurocard, Mastercard ve Axxess kredi kartlarının piyasaya girdiği görülmektedir. Bu üçlü grubun mümessilliği daha sonra “Anadolu Kredi Kartları Turizm AŞ.’ye devredilmiştir. Piyasada gördüğü ilgi ve getirdiği karlılık nedeniyle 1980’den başlayarak bankalarda kredi kartı uygulamasına geçmişlerdir. Gerek Mastercard/ Eurocard gerekse Visa kredi kartlarının çok şubeli bankalar tarafından hem çıkarılması hem de anlaşmalı işyerlerinde kabul edilmesi sonucunda, kredi

kartı sistemi ülkemizde hızlı bir gelişme göstermeye başlamıştır (<http://www.bkm.com.tr/yayinlar>).

2002 yılı verilerine göre Türkiye'deki kredi kartı sayısı yaklaşık 15,7 milyon iken, bu rakam 2003 yılı sonunda 19,8 milyona çıkmıştır. Alışveriş ve nakit avans harcamaları toplamı ise 2002 yılı sonunda 25,6 katrilyon, 2003 yılı sonunda yüzde elli yedi artışla 40,3 katrilyona ulaşmıştır. Yine, yabancı bankalara ait Visa/MasterCard'larla Türkiye'de yapılan alışveriş harcamaları da 2002 yılı sonunda 978 milyon dolardan, 2003 yılı sonunda 1 milyar 38 milyon dolara çıkmıştır (Reisoğlu; 2004: 102). Türkiye'deki kredi kartı sayılarının yıllar itibarıyla gelişimi Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Yıllara Göre Türkiye'deki Kredi Kartı Sayıları

Kredi Kartı Tipi	1998	1999	2000	2001	2002	2003/3
Visa	5.108.653	6.687.284	8.280.783	7.829.906	7.947.302	8.706.351
Master	1.948.000	3.306.237	5.068.747	6.102.024	7.718.049	9.292.916
Diğer	61.705	52.112	58.947	64.876	40.019	35.360
Toplam	7.118.358	10.045.643	13.408.477	13.996.806	15.705.370	18.034.627

Kaynak: ÇİÇEK, Hakan, Bankalarda Kredi Kartı İşlemlerinin Tespiti Analizi ve Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2004, s. 258.

Türkiye'deki kredi kartları sayısının yıllar itibarıyla sürekli artış yönünde bir seyir izlediği görülmektedir. En büyük artışın ise % 41 oranında 1999 yılında olduğu anlaşılmaktadır. Bu artışa, piyasadaki banka sayısının fazlalığı dolayısıyla yaşanan yoğun rekabet koşulları sonucu, bankaların yaygın pazarlama çabaları sebep olmuştur. 2000 yılı sonunda ise 1999 yılına göre % 33 oranında bir artış yaşandıktan sonra, bankacılık sektöründe yaşanan kriz, 2001 yılındaki kredi kartı sayısında sadece % 4 oranında bir artış sağlayabilmiştir. Bu oran daha önceki yıllara göre oldukça düşük kalmaktadır.

4. Kredi Kartlarının Taraflar Üzerindeki Yararlı ve Zararlı Etkileri

Küreselleşmeyle birlikte, Türkiye'de ve dünyada kullanım açısından gittikçe yaygınlaşan kredi kartlarının bu süreçte, kart taşıyan (kart sahibi), üye işyeri ve kredi kartı kuruluşu yönünden değişik yarar ve zararları olabilmektedir. Ortaya çıkan yarar ve zararları aşağıdaki başlıklarda özetlemek mümkündür.

4.1. Kredi Kartlarının Yararları

Kredi kartlarının kartı taşıyan, üye işyeri ve kartı veren kuruluş açısından birtakım yararlar sağlayabileceği bilinmektedir. İşin özünde, karta taraf olan her kesimin, beklediği ya da kazanacağını umduğu yararların üstleneceği risk veya zarardan fazla olacağı anlayışı bulunmaktadır. Beklenen yararlar ve olası zararları mikro düzeyde çok fazlalaştırmak olanaklı iken, bu kısımda makro bir bakış açısıyla başlıcalarını maddeleştirmek suretiyle genel bilgiler verilmeye çalışılmaktadır.

4.1.1. Kartı Taşıyan (Kart Sahibi/Hamili) Açısından

Kredi kartının bütün kullanıcılar açısından ilk akla gelen ve kolaylık sağlayan tarafı, kartı kullananların “para taşıma sıkıntısının” olmaması ya da “peşin para ödememe” kolaylığı sağlamasıdır (Baydemir;2004: 40). Yine, yurt dışı ve yurt içinde kartı taşıyan her an otomatik para çekme makinalarından kredi sınırları içerisindeki miktarda nakit ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Diğer taraftan, kredi kartının kişiye psikolojik tatmin sağladığı da söylenebilir (Shimp ve Moody; 2000:19). Kartı kullanan kişi parasının olmaması durumunda yaşayacağı eksikliği yaşamaz veya bankanın kendisine güvenerek kart vermesi ona itibar ve saygınlık kazandıran bir durum olarak algılanabilmektedir. Kredi kartlarının yararlarını çoğaltmak mümkündür. Bunların başlıcalarını aşağıdaki gibi maddeleştirilmektedir (www.tbb.org.tr):

- Kredi kartı, kartı sahibi veya taşıyanı açısından kısa vadeli bir faizsiz kredi kaynağıdır.
- Kısa vadeli olarak sağlanan bu kredi olanağı, aynı zamanda taksitli hale dönüşebilme özelliğine de sahip olması dolayısıyla, kart sahibine kolaylık sağlayabilmektedir.
- Uluslar arası kullanıma sahip olan kartlar, seyahatler ve ticari ilişkilerde kolaylıklar sağlayabilmektedir.
- Kart sahibi, nakit parasını bankada tutup, kredi kartını onun yerine kullanma yoluyla faiz geliri elde edebilmektedir.
- Kredi kartı veren kuruluşların mevcut imaj ve saygınlıklarından kart sahibi veya taşıyan tatmin olabilmektedir.
- Kredi kartı sahipleri kartı çıkaran kuruluşların sunduğu özel hizmetlerden yararlanabilmektedirler.
- Kartı veren kuruluşlar arasındaki rekabet sonucu, kart sahipleri, alışverişlerde indirim, puan ve hediye gibi maddi avantajlar elde edebilmektedirler.

4.1.2. Üye İşyeri Açısından

Yaygınlaşan kredi kartlarını işyerlerinin kabul etme gerekçelerinin başlıcalarını aşağıdaki gibi maddeleştirmek mümkündür (Baydemir;2044:45-47, Küçük;2000:125, www.bkm.com.tr ve www.tbb.org.tr)

- İşyerleri kredi kartlarını kabul ederek ürünlerine veya hizmetlerine olan talebin artışı sağlayabilmektedirler. Çünkü bu yolla üzerinde nakit olsun ya da olmasın herkese alışveriş yapma olanağı yaratılmaktadır ve böylece işyerinin satış hacmi yükselebilmektedir.
- İşyerlerinin bir diğer beklentileri ya da elde ettikleri avantaj, rakip işletmeler karşısında sağladıkları kredi kartı kolaylığıyla avantaj elde etmeleridir.
- Özellikle az gelişmiş ve sosyal düzenin bozuk olduğu ülkelerde kredi kartı işyeri açısından güvenli bir alışveriş yöntemi olmaktadır. Bu yolla, soygun ve çalıntı gibi faaliyetler bertaraf edilebilmektedir. Aynı zamanda, özellikle kredi kartıyla yapılan taksitli satışların geri dönmeme riski de ortadan kalkmaktadır. Çünkü, banka bu ödemeyi işletmeye garanti etmektedir.
- Kredi kartlarının uluslar arası alanda kullanılan bir ödeme aracı olması, işyerlerinin talep potansiyelini artırmakta bu yolla ülkenin döviz ihtiyacının karşılanmasına da katkı yapılmaktadır.
- Kredi kartı ile yapılan mal ve hizmet satışlarının banka kayıt sisteminden geçiyor olması daha düzenli muhasebe uygulamalarına olanak vermekte ve otokontrol imkânı sağlayarak satışların denetimini de kolaylaştırmaktadır.

4.1.3. Kredi Kartı Veren Kuruluş Açısından

Kredi veren tüm kuruluşların en temel amaçlarının çeşitli kazançlar elde etmek olduğu ifade edilebilir. Aksi takdirde, bu alana yaptığı tüm yatırımlar ve kartların hazırlanma giderleri kuruluşun kasasından gidecektir. Bu nedenle, kredi kartı çıkaran kuruluşlar, yaptıkları toplam giderlerden daha fazla kazanç elde etme hesaplarıyla bu uygulamanın içine girerler. Kredi kartı çıkaran kuruluşların elde etmeyi umdukları yararları şöyle sıralayabiliriz (Baydemir; 2044: 47):

- Kartı veren kuruluşlar, kredi kartlarıyla yapılan alışverişlerden komisyon ve faiz geliri elde edebilmektedir. Hem tüzel kişilikler hem de gerçek kişilerden, komisyon ve borcun taksitlendirilmesi durumunda da faiz geliri elde edilebilmektedir.
- Kart taşıyanlardan “yıllık üyelik aidatı” gibi adlarla gelirler elde edilmektedir.

- Kredi kartı kuruluşu, verdiği kredi kartlarıyla kuruluşun reklamını yapmakta ve bu yolla müşteri yelpazesini genişletebilmektedir.
- Rakip kuruluşlarla rekabet kabiliyetinin artmasını sağlayabilmektedir.
- Kredi kartı veren kuruluş ile müşteri arasındaki bürokrasiyi azaltarak işlem hızını artırır ve zaman tasarrufu sağlar.

4.2. Kredi Kartlarının Zararları

Kredi kartları, kartı taşıyan veya kart sahibi, üye işyeri ve kartı veren kuruluş açısından sağladığı yararların yanında birtakım riskler veya zararlar da içerebilmektedir. Kredi kartlarının adı geçen taraflar açısından taşıdığı risk veya zararları aşağıdaki başlıklarla özetlemek mümkündür.

4.2.1. Kartı Taşıyan (Kart Sahibi/Hamili) Açısından

Kredi kartı sahip veya taşıyanı açısından en önemli risk veya zarar, kartın kaybolması veya çalınması durumunda ortaya çıkacak olumsuzluklardır. Özellikle kartın taşıyıcısının olayın farkına geç vakti vakalarda, büyük maddi kayıplar yaşanabilmektedir.

Yine, kart sahiplerine nakit ödeme dışında alışveriş olanağı sağlaması, bireylerin harcama eğilimini artırabilmektedir. Hatta bu tür harcamalar sonucunda yaşanan intihar ve iflas vakalarının medyada çoğunlukla yer aldığı bilinen bir gerçektir.

Kredi kartı sahip veya taşıyanının katlanmak durumunda kaldığı bir diğer olumsuz etki ise, kredi kartı borcunu zamanında ödemediği takdirde karşılaşılabilecek faiz ödemesi ve yıllık üyelik aidatı gibi ödeneklerdir. Bu gibi giderler kart sahip veya taşıyıcısının satınalma gücünün olumsuz etkilenmesine veya refah düzeyine katkı yapabilecek diğer harcamalardan (eğitim, sağlık, eğlence gibi) vazgeçmesine sebep olabilmektedir.

Kredi kartı kullananların bir diğer önemli dezavantajları da, kartı veren kuruluşlarla aralarında çıkan anlaşmazlıklarda, kuruluşlar lehine düzenlenmiş sözleşmelerin devreye sokulmasıyla uğranılabilecek zararlardır. Türkiye’de yasal düzenlemelerin etkin olmaması ve sistemin işlerliğindeki eksiklikler kişiler aleyhine olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

4.2.2. Üye İşyeri Açısından

Üye işyerlerinin katlanmak durumunda kaldıkları en önemli yük, kredi kartı kuruluşuna ödemek durumunda olduğu komisyonlardır. Bu uygulama sisteme katılan işletmelerin karlılığını azaltmakta ya da maliyetleri

yükselttiği için rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Büyük işletmeler bu tür dezavantajlardan işlem hacimlerini genişleterek kurtulabilirler. Buna karşın, küçük işletmelerin ödediği komisyon dolayısıyla sorun yaşaması muhtemeldir (Baydemir; 2004:51).

Üye işyerlerinin yaşayacağı sorunlardan birisi de, çalıntı kartlar ile alışveriş yapanların etkin kontrolünün yapılamaması durumunda yaşanacak yasal sıkıntılardır. Bu gibi durumlarda alışveriş yapanın imzası sahte veya çalıntı kartla denetimsiz olarak işlem yapıldığı anlaşılan durumlarda, işletme yasal sorumlu olabilmektedir.

4.2.3. Kredi Kartı Veren Kuruluş Açısından

Kredi kartı kuruluşları başlangıç aşamasında kartların çıkarılması için önemli düzeyde harcamalar yapmaktadırlar. Eğer yapılan bu harcamalar sonucunda, çıkarılan kartların etkin işletilmesi ve kullanılması sağlanamaz ise, kuruluşların normal işlerinin aksaması da söz konusu olabilmektedir.

Kredi kartı sahip veya taşıyanlarının herhangi bir sebeple (ölüm, adres değişikliği vb) borçlarını ödeyememesi durumunda, toplam zararın tamamen kredi kartı kuruluşu üzerinde kalması muhtemeldir. Bu gibi sıkıntılarının olmaması için kuruluşların dikkatli bir plasman politikası izlemesi gerekmektedir.

Kredi kartı kuruluşları açısından bir diğer sorun da, üye işyerlerine verilen imprinter veya POS (satış noktası terminali) aygıtının kendileri tarafından işletmelere dağıtılmasıdır. Bu süreçte yaşanan sorunlar tıkanıklıklara sebep olabilmektedir (Baydemir; 2004: 53).

5. Kredi Kartlarının Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Kredi kartları kullanımının yaygınlaşmasıyla, ekonomideki düzenleme ve dengelerin bu uygulamadan etkilendiği söylenebilir. Kredi kartlarının parasal, ulusal gelire, istihdama, fiyatlar genel düzeyine, kayıt dışı ekonomiye ve ödemeler bilançosuna etkileri olabilmektedir (Baydemir; 2004: 86-90).

İnsanlar taşıdıkları kredi kartları nedeniyle, yanlarında hiç para bulundurma dan da normal yaşamlarına devam edebilmektedirler. Bu durum, kredi kartlarının para yerine kullanılabilen bir ödeme aracı olduğunu göstermektedir. Doğal olarak, kredi kartlarının para yerine kullanılması paranın dolaşım hızını azaltacaktır. Kredi kartlarının bir diğer parasal etkisi ise kart taşıyanların para talebinin azalması yönünde olacaktır. Ancak harcama artırıcı etkisi nedeniyle para arzının artmasına sebep olacaktır. Bu arz artışı, daha çok kurumlar arasında dolaşan para miktarlarına etkili olacaktır denilebilir.

Kredi kartlarının ulusal gelir üzerinde de etkisi olabilmektedir. Kredi kartlarının harcamaları artırdığı varsayımı kabul edilirse, artan tüketim ve yatırım harcamalarının tüketim eğilimine bağlı olarak, bir katsayıyla* çarpımı kadar ulusal geliri değiştireceği bilinmektedir. Bu nedenle, kredi kartlarının harcama genişletici etkisi, neticede milli gelirden artış yönünde etkide bulunacaktır. Kredi kartlarının harcamaları artırması, eğer toplam arz sabit ise fiyatlar genel düzeyini artıracaktır. Ancak, özellikle uzun dönemde harcama artışını karşılayacak yatırım ve üretim artışı da yaşanmaktadır. Diğer taraftan kredi kartlarının yaygın kullanımı sonucu bankalardaki paraların yatırımcılara daha ucuz maliyetle kredi vermeleri olanağı da yaratılmaktadır. Çünkü, kredi kartı kullananlar fazla paralarını çoğunlukla bankadaki hesaplarında tutabilmektedirler. Böylece, bankalar daha ucuz maliyetli fonlar bulabilmekte ve bunları yatırımcılara kredi olarak verebilmektedirler. Bu durum, yatırım artışına ve dolayısıyla üretim artışına sebep olmaktadır.

Kartların üretim ve gelir artırıcı etkisi, aynı zamanda dolaylı olarak da istihdam artırıcı etkisidir. Kredi kartlarının ulusal ve uluslar arası düzeyde ticareti canlandırıcı etkisi sonucu istihdam düzeyine olumlu etki yapacağı da söylenebilir. Kredi kartlarının bizzat kendilerinin oluşturulması, dağıtılması ve pazarlanması gibi konular da istihdam artırıcı etkisi olabilmektedir (Baydemir; 2004: 87).

Kredi kartlarının enflasyon üzerinde ise iki yönlü etkisi olabilir. Bir yönüyle, kart kullanımı harcama eğilimini (talebi) artıracığı için fiyatlar genel düzeyinde artış yönünde etkide bulunabilmesidir. Uzun dönemde artan talep ile uyumlu üretim artışı sağlanabilse de kısa dönem için talep artışının enflasyonist etkisinin olması muhtemeldir. Diğer yönüyle de, kredi kartlarının kullanılmasıyla, piyasadaki paranın dolaşım hızı düşecektir. Para dolaşım hızındaki yavaşlama, enflasyon hızının yavaşlamasına veya gerilemesine sebep olabilecektir.

Mal ve hizmetlerin kredi kartlarıyla alınması, alışverişlerin belgeye bağlanmasını sağlamaktadır. Bu yolla yapılan işlemler, üye işyerlerinin bankadaki hesabına geçtiğinden, fatura düzenleme zorunlulukları ortaya çıkmakta böylece kamu gelirlerinin artmasına katkı yapılabilmektedir. Bu durum satışların denetimini kolaylaştırmakta ve paranın yönünün takip edilmesine olanak sağlayarak kayıtdışı ekonomi ile mücadelede önemli katkılar sağlayabilmektedir (Küçük; 2000: 130).

* Bu katsayı, iktisatta “çarpan katsayısı” olarak bilinmektedir ve $k = 1/1-c$ ile gösterilmektedir. Buradaki c, marjinal tüketim eğilimini temsil etmektedir ve değeri 0 ile 1 arasındadır. Harcama çarpanı kavramının iktisadi mantığı, otonom tüketimdeki, yatırımdaki ve hükümet alımlarındaki bir birimlik bir artışın reel GSYİH veya ulusal gelir düzeyinde ne kadarlık bir artış yaptığıdır (Ünsal; 2005: 156).

Kredi kartlarının ödemeler bilançosu üzerine de etkisi olabilmektedir. Türkiye’de ATM ve POS makinaları gibi kredi kartı altyapısını teşkil eden üretim Türkiye’de yapılamadığı için bu gibi teknoloji ve bunların işleyişini sağlayacak ekipman ve programların yurtdışından getirilmesi, ödemeler bilançosu üzerinde olumsuz etkide bulunabilir. Buna karşılık, bu teknolojinin ülkemizdeki yaygınlığı, hem turistlerin ülkeyi tercih etmesine sebep olabilmekte hem de harcamalarını artırarak ödemeler bilançosuna olumlu katkı yapabilmektedir.

Kısaca, kredi kartlarının genel olarak ekonomik dengeler üzerinde farklı yönlerde etkileri olabilmektedir. Bilim ve teknoloji çağının bir ürünü olan bu gibi araçların kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle, en fazla yarar sağlanacak düzenleme ve uygulamaların zaman kaybedilmeden gerçekleştirilmesi, ekonomik getirileri artıracak ve rakip ülkelere göre avantajlar yakalanmasını sağlayabilecektir.

6. Erzurum Merkezde Görev Yapan Doktorların Kredi Kartı Harcamaları Üzerine Bir Uygulama

Bu kısımda, Erzurum il merkezinde görev yapan doktorlar üzerine yapılan uygulamanın amacı, yöntemi, sınırları, kapsamı, temel hipotezleri ve elde edilen sonuçların analizi yapılmaktadır.

6.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Erzurum’da görev yapan doktorların kredi kartı harcamaları üzerinde etkili olan faktörlerin neler olduğunu belirlemektir. Ayrıca, doktorların gelir ve ünvan durumuna göre, kredi kartı kullanma eğilimlerini test etmek de amaçlanmaktadır.

6.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma, Erzurum il merkezinde görev yapan Sağlık Bakanlığı ve Üniversiteye bağlı olarak çalışan 1150 doktordan 287’sini kapsamaktadır. Doktorların diğer kamu çalışanlarına göre daha fazla ücret elde etme olanakları bulunan bir meslek grubundan olmaları çalışma kapsamına alınmalarında etkili olmuştur. Ayrıca, zaman ve ekonomik kısıtlar dolayısıyla da başka meslek gruplarının araştırma kapsamına alınması gerçekleştirilememiştir.

6.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Erzurum il merkezinde görev yapan doktorlara 25 sorudan oluşan bir anket formu uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Örnek büyük-

lüğünün hesaplanmasında % 95 güven aralığında, 1025 kişi olan ana kütle için örnek büyüklüğü 244 olarak tespit edilmiştir (Kurtuluş; 1998:236 ve Nakip; 2004:164-167). Yeterli anket sayısını elde edebilmek için 350 deneye anket gönderilmiş, ancak bunların 287'si geri dönmüştür. Bu nedenle, 287 anket formu değerlemeye tabi tutulmuştur. Anket soruları ile elde edilen veriler, SPSS paket programı yardımıyla analize tabi tutularak, doktorların demografik özellikleri, gelir düzeyleri, kredi kartı kullanım profilleri ve kredi kartı kullanmama gerekçeleri ve bunların birbirleri ile ilişkileri gibi konular test edilmeye çalışılmıştır.

6.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmayla temel olarak aşağıdaki hipotezlerin test edilebilmesi hedeflenmektedir.

H0: Kredi kartı kullanımı harcamaları artırmaktadır.

H1: Kredi kartları en çok gıda ürünleri ve akaryakıt tüketimi için kullanılmaktadır.

H2: Nakit bulundurmama isteği, kredi kartı kullanımında önemli bir sebeptir.

H3: Birden çok kredi kartı kullanımı yaygındır.

H4: Ünvan ve gelir ile kredi kartı kullanımı arasında doğrusal bir ilişki vardır.

H5: Kredi kartları ile yapılan alışverişler güvenlidir.

H6: Cinsiyet ile kredi kartı kullanımı arasında ilişki yoktur.

H7: Kredi kartı kullanılmadığında fiş-fatura alma olasılığı düşmektedir.

6.5. Bulgular ve Analiz

Çalışmada uygulanan anketlere verilen cevapların SPSS paket programında analize tabi tutulmasıyla elde edilen veriler ve yorumları aşağıda alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

6.5.1. Cevaplayıcıların Temel Demografik Özellikleri

Anket verilerine göre, cevaplayıcıların % 66,6'sı erkek, % 33,4 kadındır. Erkek doktorların % 81,1'i kredi kartı kullanırken, % 18,9'u kredi kartı kullanmamaktadır. Kadın doktorların ise % 76,6'sı kredi kartı kullanırken, % 23,4'ü kredi kartı kullanmamaktadır.

Kredi kartı kullanım ile cinsiyet arasında yapılan χ^2 analizinde, χ^2 değeri 0,769 ve p değeri 0,381 olduğundan % 5 önem düzeyinde istatistikî açıdan anlamsız bulunmuştur. Yani, yapılan anketler sonucunda kredi kartı kullanımı ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır.

Doktorların % 74,6'sı evli, % 25,4'ü ise bekar. Cevaplayıcıların eşlerinin çalışma durumuna bakıldığında, % 65'nin eşi çalışmakta, % 35'nin eşi ise herhangi bir işte çalışmamaktadır. Ankete katılan ailelerindeki toplam fert sayısına bakıldığında; % 56,1 ile 1-3 arası ferde sahip olanlar birinci sırada yer alırken, % 41,1 ile 4-6 arası ferde sahip olanlar ikinci sırada ve % 2,8'i ise 7 ve üzeri fert sayısı ile üçüncü sırada yer almaktadır. Buna göre, doktorların daha çok çekirdek aile biçiminde bir aile yapısına sahip oldukları söylenebilir.

Ankete cevap verenlerin % 34,8'i araştırma görevlisi, % 24,7'si uzman, % 20,6'sı pratisyen ve % 19,9' u da öğretim üyesi doktorlardan oluşmaktadır. İldeki doktorların % 14'ü özel muayenehaneye sahipken, % 86'sının özel muayenehanesi bulunmamaktadır. Ankete katılan doktorların % 79,6'sı kredi kartı kullanırken % 20,4'ünün kredi kartı kullanmadığı tespit edilmiştir.

Kredi kartı kullanan doktorların % 80,3'ünün 1-3, % 17,1'inin 3-5 ve % 2,6'sının da 7-9 kredi kartına sahip olduğu tespit edilmiştir. Kaç tane kredi kartı kullandıklarına yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplara göre, % 46,7'sinin sadece bir kredi kartı, % 37'sinin iki, % 11'inin üç ve % 5,3'ünün ise dört kredi kartı kullandığı belirlenmiştir. Kredi kartı kullananların % 31,7'si 3-6 yıl, % 27,3'ü 10 yıl ve üzeri süreden beri, % 20,7'si 7-9 yıl ve % 20,3'ü de 3 yıldan az süredir kredi kartı kullanmakta olduklarını ifade etmişlerdir.

Kredi kartı kullananların kullandıkları kart türüne göre dağılımlarına bakıldığında, % 34 oranında World Kart kullananlar birinci sırada yer almaktadır. Bunu, % 18,1 ile Vakıfbank, %14,9 ile Bonus, % 12,8 ile Maximum, % 10,6 ile Axess ve % 9,6 ile de diğer kredi kartları takip etmektedirler.

Tablo 2. Kredi Kartı Kullananların Yaş Dağılımları

YAŞ GRUPLARI	Frekans	Yüzde		
25 ve altı	20	7,0		
26-30	98	34,1		
31-39	108	37,6	Ortalama	2,78
40-50	48	16,7	Medyan	3,00
51 ve üstü	13	4,5	Mod	3
Toplam	287	100,0	Standart sapma	0,960

Kredi kartı kullanımının yaşa göre dağılımında, % 37,6'lık bir oranla 31-39 yaş grubu birinci sırada yer almaktadır. Bunu % 34,1 ile 26-30 yaş grubu, % 16,7 ile de 40-50 yaş grubu takip etmektedir. Birinci sırada yer

alan kredi kartı kullanan doktorların uzman doktor grubundan oluştuğu anlaşılmaktadır.

6.5.2. Birden Fazla Kredi Kartına Sahip Olmanın Gerekçeleri

Birden çok kredi kartı kullanan doktorlara bunun temel sebeplerinin neler olduğuyla ilgili olan soruya verilen cevaplara göre oluşturulan Tablo 3 aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Birden Çok Kredi Kartı Sahipliğinin Nedenleri

GEREKÇELER	Frekans	Yüzde		
Bankaların istemeden kredi kartı göndermeleri	54	31,2		
Harcamaların çokluğundan dolayı duyulan ihtiyaç	22	12,7	Ortalama	2,32
Değişik kartları kullanımda sağladığı kolaylıklar	89	51,4	Medyan	3,00
Kişisel merak	4	2,3	Mod	3
Diğer	4	2,3		
Toplam	173	100,0	Standart sapma	1,016

Toplam 173 doktorun cevap verdiği bilgilere göre, kredi kartı kullanan doktorlar arasında birden çok kredi kartı sahibi olmanın temel sebepleri içerisinde ilk üç sırayı;

- % 51,4 ile değişik kartların kullanımda sağlamış olduğu kolaylıklar,
- % 31,2 ile bankaların istemeden kart göndermeleri,
- % 12,7 ile harcamaları almaktadır.

6.5.3. Kredi Kartı Borçlarını Ödeme Yöntemleri

Doktorlara kredi borçlarını hangi yöntemle ödediklerine yönelik olarak sorulan soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan Tablo 4 aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Kredi Kartı Borçlarını Ödemede Kullanılan Yöntemler

YÖNTEMLER	Frekans	Yüzde		
Şubeden	86	40,4		
İnternette	47	22,1		
Otomatik ödeme	76	35,7	Ortalama	8,23
Şube-otomatik ödeme	3	1,4	Medyan	2,00
Sube-int.-otomatik ödeme	1	0,5	Mod	1
Toplam	214	100,0	Standart sapma	84,402

Cevaplayıcıların borçlarını ödemede en çok tercih ettikleri yöntemler;

- % 40,4 ile şubeden ödeme,
- % 35,7 ile bankaya verilen talimatla otomatik ödeme,
- % 22,1 ile internet aracılığıyla gerçekleştirilen ödemelerdir.

Verilen cevaplarda % 40,4 oranında şubeden ödeme yapılması, modern bankacılık anlayışının doktorlar gibi uzun süreli eğitim gören toplum kesimince de benimsenmediğine işaret etmektedir. Günümüzün iletişim çağında şubeye giderek zaman kaybetme yerine internet gibi teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması yararlı olabilecektir. Bunun için, şube dışından ödeme yöntemlerinin altyapısının hazırlanması ve güvenilirlik düzeyinin artırılması gerekir.

6.5.4. Kredi Kartı Kullanımının Temel Sebepleri

Bu gruptaki sorularda önem sırasına göre, en önemlisi 1 olmak üzere, önem derecelerine göre sıralama yapılması istenmiştir. Bu tür sorularda ortalaması en küçük olan seçenek en önemli olarak değerlendirilmektedir.

Kredi kartı kullanan doktorlara, kart kullanmalarının temel sebeplerinin neler olduğuna yönelik sorulan soruya verilen cevaplara göre oluşturulan Tablo 5 aşağıda düzenlenmiştir.

Tablo 5. Kredi Kartı Kullanımının Temel Sebepleri

TEMEL SEBEPLER	Ortalama	Medyan	Mod	Std. sapma
Ödeme kolaylığı	1,86	2,00	1	0,993
Taksitlendirme yapılabilmesi	2,56	2,00	2	1,186
Nakit Bulundurmama isteği	1,90	2,00	1	1,035
Güvenli olması	3,50	4,00	4	1,184
Alışverişte puan avantajı	3,93	4,00	5	1,185

Kredi kartı kullanım sebepleri önem derecesine göre sıralandığında, ilk üç sırayı;

- Ödeme kolaylığı,
- Nakit bulundurmama isteği,
- Taksitlendirme yapılabilmesi almaktadır.

Ödeme kolaylığının birinci derecede önemli kart kullanma gerekçesi olarak gösterilmesinin sebebi, şube dışından ve talimatla da borcun ödenebiliyor olmasıdır. Bunu, borcun ödeme yöntemlerine ait tablodaki şube dışı ödeme yapanlarla internette ödeme yapanların toplamının %57,8 olması doğrulamaktadır.

6.5.5. Kredi Kartı Kullanımının Avantajları

Kredi kartı kullanımının ne gibi avantajları olduğuna yönelik sorulan soruya önem derecesine göre verilen cevaplar doğrultusunda oluşturulan Tablo 6 aşağıdaki gibidir.

Tablo 6. Kredi Kartının Avantajları

AVANTAJLAR	Ortalama	Medyan	Mod	Std.sapma
Hesap kesim tarihinin uygunluğu	2,59	2,00	1	1,617
Kullanım yaygınlığı	2,20	2,00	1	1,242
Faiz oranının uygunluğu	4,00	4,00	5	1,520
Zaman kolaylığı	2,80	2,00	2	1,452
Taksit imkânlarının genişliği	2,79	3,00	1	1,527
Kolay temin edilebilirliği	4,07	4,00	6	1,837

Kredi kartı kullanım avantajlarında önem derecesine göre yapılan sıralamada ilk üç sırayı;

- Kullanım yaygınlığı,
- Hesap kesim tarihinin uygunluğu,
- Taksit imkânlarının genişliği almaktadır.

Kullanım yaygınlığının birinci derecede öncelikli bir avantaj olarak değerlendirilmesi, işletmelerin kart kullanımındaki altyapılarını oluşturduklarını ve kart kullanımını benimsenen bir ödeme aracı olduğunu göstermektedir.

6.5.6. Kredi Kartı Kullanım Amaçları

Doktorlara, kredi kartlarını en çok hangi tür ürünleri almak için kullandıklarına yönelik sorulan soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan Tablo 7 aşağıdaki gibidir.

Tablo 7. Kredi Kartı Kullanım Amaçları

ÜRÜN TÜRLERİ	Ortalama	Medyan	Mod	Std.sapma
Akaryakıt	1,85	1,00	1	1,213
Gıda	1,91	2,00	2	0,988
Tekstil	2,66	3,00	3	1,054
Ulaşım	3,88	4,00	4	1,005
Nakit ihtiyacı	4,47	5,00	6	1,526
Dayanıklı Tük. Malları	4,44	5,00	5	1,395

Kredi kartlarının en çok kullanıldığı ürün türlerine göre önem derecesi sıralaması yapıldığında, ilk üç sırayı;

- Akaryakıt,
- Gıda,
- Tekstil ürünleri almaktadır.

Doktorların çoğunlukla otomobil sahibi toplum kesiminden olmaları, onlar açısından kredi kartıyla en çok bu ürüne harcama yapılması sonucunu doğurmuş olabilir. Ayrıca, kredi kartlarının nakit ihtiyacını karşılama amacıyla önemli derecede kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bunun sebebi, kredi kartı faizlerinin nakit kullanımlarında yüksek olması ve genel ekonomik istikrarın belirsizliği olabilir.

6.5.7. Ünvanlarına Göre Doktorların Kredi Kartı Kullanma Durumları

Doktorların ünvanlarına göre kart kullanım durumları arasındaki ilişki aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 8. Ünvan İle Kart Kullanımı Arasındaki İlişki

ÜNVAN		KART KULLANIMI		
		Kart Kullanan	Kart Kullanmayan	Toplam
Arş. Gör.	Sayı	65	34	99
	Ünvan içindeki %	65,7	34,3	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	28,8	58,6	34,9
	Toplam	22,9	12,0	34,9
Pratisyen	Sayı	46	13	59
	Ünvan içindeki %	78	22	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	20,4	22,4	20,8
	Toplam	16,2	4,6	20,8
Uzman	Sayı	62	8	70
	Ünvan içindeki %	88,6	11,4	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	27,4	13,8	24,6
	Toplam	21,8	2,8	24,6
Öğretim Üyesi	Sayı	53	3	56
	Ünvan içindeki %	94,6	5,4	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	23,5	5,2	19,7
	Toplam	18,7	1,1	19,7
Toplam	Sayı	226	58	284
	Ünvan içindeki %	79,6	20,4	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	100,0	100,0	100,0
	Toplam	79,6	20,4	100,0

Tablodan anlaşılacağı üzere; Arş. Gör.'nin % 65,7'si kredi kartı kullanırken % 34,3'ü kredi kartı kullanmamaktadır. Kredi kartı kullanan doktorlar içinde Arş. Gör.'nin oranı % 28,5 iken kullanmayan Arş. Gör.'nin oranı % 58,6'dır.

Pratisyenlerin % 78'i kredi kartı kullanırken, % 22'si kredi kartı kullanmamaktadır. Kredi kartı kullanan doktorlar içinde pratisyen doktorların oranı % 20,4'dür. Kredi kartı kullanmayanların içindeki pratisyen doktorların oranı ise % 22,4 dür.

Uzman doktorların %88,6'sı kredi kartı kullanırken, % 11,4'ü kredi kartı kullanmamaktadır. Kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde uzman doktorların oranı % 27,4, kredi kartı kullanmayan doktorlar içerisinde de uzman doktorların oranı % 13,8 dür.

Öğretim üyesi doktorların % 94,6'sı kredi kartı kullanırken, % 5,4'ü kredi kartı kullanmamaktadır. Fakat kredi kartı kullanan doktorlar içinde öğretim üyelerinin oranı % 23,5, kredi kartı kullanmayan öğretim üyesi doktorların oranı ise % 5,4 dür.

Kredi kartı kullanımı ile ünvanlar arasında yapılan χ^2 testi sonucunda, χ^2 değeri 23,204 ve p değeri 0,000 olduğundan %5 önem düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre, her iki katsayıda ünvanla kart kullanımı arasında zayıf ve negatif yönlü ama anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 9) görülmektedir.

Tablo 9. Ünvan İle Kart Kullanımı Arasındaki İlişkinin Yönü

İLİŞKİ ÖLÇÜLERİ	Katsayılar	Tahminin Stand. sapması	T değeri	Anlamlılık düzeyi
Pearson korelasyon katsayısı	-0,283	0,050	-4,959	0,000
Spearman korelasyon katsayısı	-0,285	0,051	-4,985	0,000

6.5.8. Ünvan İle Kullanılan Kredi Kartı Sayısı Arasındaki İlişki

Altta Tablo 10 ünvan ile kullanılan kredi kartı sayıları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tablo 10. Ünvan İle Kullanılan Kredi Kartı Sayısı Arasındaki İlişki

ÜNVAN		KREDİ KARTI SAYISI			
		1 Kart	2 Kart	3 Kart	Toplam
Arş. Gör.	Sayı	58	6	1	65
	Ünvan içindeki %	89,2	9,2	1,5	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	31,7	15,4	16,7	28,5
	Toplam	25,4	2,6	0,4	28,5
Pratisyen	Sayı	42	5	0	47
	Ünvan içindeki %	89,4	10,6	0,0	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	23	12,8	0,0	20,6
	Toplam	18,4	2,2	0,0	20,6
Uzman	Sayı	43	16	4	63
	Ünvan içindeki %	68,3	25,4	6,3	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	23,5	41	66,7	27,6
	Toplam	18,9	7	1,8	27,6
Öğretim Üyesi	Sayı	40	12	1	53
	Ünvan içindeki %	75,5	22,6	1,9	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	21,9	30,8	16,7	23,2
	Toplam	17,5	5,3	0,4	23,2
Toplam	Sayı	183	39	6	228
	Ünvan içindeki %	80,3	17,1	2,6	100,0
	Kart kullanımı içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0
	Toplam	80,3	17,1	2,6	100,0

Arş.Gör.'nin % 89,2'si bir kredi kartı, % 9,2'si iki kredi kartı ve % 1,5'i üç kredi kartı kullanmaktadır. Bir kredi kartı kullanan doktorlar arasında Arş. Gör.'lerinin oranı % 31,7, İki kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde Arş.Gör.'nin oranı % 15,4 ve üç kredi kartı kullanan doktorlar arasında Arş. Gör.'nin oranı % 16,7'dir.

Pratisyen doktorların % 89,4'ü bir kredi kartı kullanırken, % 10,6'sı iki kredi kartı kullanmaktadır. Bir kredi kartı kullanan tüm doktorlar içerisinde pratisyen doktorların oranı % 23 iken, iki kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde de % 12,8'dir.

Uzman doktorların % 68,3'ü bir kredi kartı, % 25,4'ü iki kredi kartı ve % 6,3'ü üç kredi kartı kullanmaktadır. Bir kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde, uzman doktorların oranı % 23,5, iki kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde % 41 ve üç kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde % 66,7'dir.

Öğretim üyesi doktorların % 75,5'i bir kredi kartı, % 22,6'sı iki kredi kartı ve % 1,9'u üç kredi kartı kullanmaktadır. Bir kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde öğretim üyelerinin oranı % 21,9, iki kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde % 30,8 ve üç kredi kartı kullanan doktorlar içerisinde % 1,92'dir.

Toplamda ünvan ayrımı gözetmeksizin doktorların % 80,3'nün bir kredi kartı, % 17,1'nin iki kredi kartı ve % 2,6'sının da üç kredi kartı kullandığı belirlenmiştir.

Yapılan χ^2 testi sonucunda, χ^2 değeri 14,359 ve p değeri 0,026, $p < 0,05$ olduğundan kullanılan kredi kartı sayısı ile ünvan arasında % 5 önem düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi katsayıların tamamı bu iki değişken arasında, pozitif yönlü (Tablo 11) anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 11. Ünvan İle Kullanılan Kredi Kartı Sayısı Arasındaki İlişkinin Yönü

İLİŞKİ ÖLÇÜLERİ	Katsayılar	Tahminin Stand. sapması	T değeri	Anlamlılık düzeyi
Pearson korelasyon katsayısı	0,169	0,059	2,574	0,011
Spearman korelasyon katsayısı	0,177	0,061	2,709	0,007

6.5.9. Kredi Kartları Kullanımının Harcamalar Üzerindeki Etkisi

Doktorlara kredi kartı kullanımının harcamalarını artırıp artırmadığı yönündeki sorulan soruya verilen cevaplara göre oluşturulan Tablo 12 aşağıdaki gibidir.

Tablo 12. Kredi Kartı Kullanımının Harcamaya Etkisi

HARCAMAYI ARTIRIYOR MU?	Frekans	Yüzde		
Evet	132	58,1	Ortalama	1,50
Hayır	76	33,5	Medyan	1,00
Emin değilim	19	8,4	Mod	1
Toplam	227	100,0	Standart sapma	0,467

Verilen cevaplara göre, % 58,1 oranında kredi kartı kullanımının harcamaları artırdığı, % 33,5 oranında harcamaları artırmadığı ve % 8,4 oranında da bu konuda emin olunmadığı ortaya çıkmaktadır. Kredi kartlarının harcamalara artış yönünde etkide bulunmasının başlıca sebepleri,

ödeme kolaylığı, nakite ihtiyaç olmaması ve gelirden fazla harcama yapılmasına olanak vermesidir. Bunu, kredi kartı kullanımının sebepleriyle ilgili soruya verilen cevaplar da desteklemektedir.

Kredi kartlarının harcamaları artırdığı yönündeki verileri teorik bilgiler de desteklemektedir. Türkiye’de özel nihai tüketim harcamalarının 2002 yılından itibaren artma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. Buna, bankaların düşen enflasyon ve faiz oranına bağlı olarak aktiflerini yeniden yapılandırmaya başlamaları ve tüketicilerin ertelenmiş tüketim taleplerini gerçekleştirmek için duydukları kaynak ihtiyaçlarını tüketici kredileri ve kredi kartları yoluyla finanse etmeleri sebep olmaktadır (TCMB;2005: 17).

6.5.10. Kredi Kartı Kullanılmamasının Kayıt Dışı Faaliyetlere Etkisi

Kredi kartı kullanılmadığı durumlarda yapılan alışverişlerin kayıt altına alınmasındaki zorluklar bilinmektedir. Bu amaçla, kredi kartı kullanılmadığı durumlarda ne oran da fatura-fiş alındığına yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplara göre aşağıdaki Tablo 13 düzenlenmiştir.

Tablo 13. Kredi Kartı Kullanılmadığında Alınan Fiş-Fatura Sıklıkları

FİŞ ALMA DURUMU	Frekans	Yüzde		
Her zaman alıyorum	107	37,3		
Çoğunlukla alıyorum	97	33,8		
Ara sıra alıyorum	18	6,3		
Nadiren alıyorum	6	2,1	Ortalama	1,66
Hiç almıyorum	0	0	Medyan	2,00
Cevapsız	59	20,6	Mod	1
Toplam	287	100,0	Standart sapma	0,736

Görüldüğü gibi, kredi kartı ile yapılan alışverişlerin dışındaki alışverişlerde fiş alma durumunu kabaca, % 70 civarındadır. Bunun anlamı, Erzurum il merkezinde görev yapan doktorların yaptıkları alışverişlerde yaklaşık % 30 oranında bir kayıtdışılık söz konusudur.

6.5.11. Doktorların Toplam Harcamaları İçerisinde Kredi Kartı İle Yapılan Harcama Yüzdesi

Doktorlara toplam harcamaları içerisinde kredi kartı ile yaptıkları harcamaların payının ne kadar olduğuna dair sorulan soruya verdikleri cevaplara göre oluşturulan Tablo 14 aşağıdaki gibidir.

Tablo 14. Kredi kartıyla Yapılan Alışverişlerin Oranı

Kredi kartı ile yapılan alışverişlerin toplam alışverişler içerisindeki payı	Frekans	Yüzde		
0-20	19	8,4		
21-40	35	15,4	Ortalama	3,35
41-60	59	26,0	Medyan	4,00
61-80	76	33,5	Mod	4
81-100	38	16,7	Standart sapma	1,174

Verilen cevaplara göre, doktorların % 33,5'i harcamalarının % 61-80'nini, % 26'sı harcamalarının % 41-60'ını, % 16,7'si harcamalarının % 81-100'ünü, % 15,4'ü harcamalarının % 21-40'ını ve % 8,4'ü de harcamalarının % 0-20'sini kredi kartıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Buna göre, doktorların toplam harcamaları içerisinde kredi kartları ile yaptıkları alışverişlerin payı, oldukça yüksektir.

6.5.12. Kredi Kartlarının Güvenilirliği

Doktorlara kredi kartı ile yapılan alışverişlerin ne kadar güvenli olduğuyla ilgili sorulan soruya verdikleri cevaplara göre düzenlenen Tablo 15 aşağıdaki gibidir.

Tablo 15. Kredi Kartlarının Güvenirlilik Düzeyi

GÜVENİLİRLİK	Frekans	Yüzde		
Çok güvenlidir	25	8,8		
Güvenlidir	209	73,3	Ortalama	2,18
Az güvenlidir	33	11,6	Medyan	2,00
Güvenli değildir	12	4,2	Mod	2
Hiç güvenli değildir	6	2,1	Standart sapma	0,730

Tablodan görüldüğü gibi, Erzurum il merkezinde görev yapan doktorların büyük bir çoğunluğu (çok güvenlidir +güvenlidir = % 82,1) kredi kartı ile yapılan alışverişlerin güvenli olduğuna inanmaktadır.

Sonuç

Bireysel bankacılığın önemli bir ürünü olan kredi kartları, tüm dünyada bir ödeme ve kredi aracı olarak kabul görmekte ve yaşamı kolaylaştırmaktadır. Bankalar ile müşteriler arasında işleyen bu sistem, devletleri de

yakından ilgilendirmektedir. Kredi kartı kullanımının devleti iki yönüyle ilgilendirdiği söylenebilir. Birincisi, kredi kartlarının kullanımı, bu yolla yapılan işlemlerin kayıt altına alınmasını sağlamakta ve harcamaların artmasıyla da devletin vergi gelirleri artacaktır. İkincisi ise, devletin kredi kartlarının kullanımındaki temel düzenleyicilik görevinin yerine getirilmesi yönündeki sorumluluğudur. Toplum ve aile düzenine zarar vermeyen bir kredi kartı sistemi hem fertlere hem de devlete maksimum faydayı sağlayabilecektir. Günümüzün rekabet yoğun piyasa ekonomisi modelinde, bankaların, kredi kartlarının kullanılması yönünde şiddetli bir yarış içerisinde oldukları bilinen gerçektir. Devletin görevi, yaşanan rekabetin toplum düzenine zarar vermeyecek bir doğrultuda işleyişine devam etmesini sağlamaktır. Çünkü, uygulamalı çalışmalar da göstermektedir ki, kredi kartları faiz oranları ile işlenen suçlar arasında pozitif bir ilişki vardır (Park; 1997 ve Higgins ve diğerleri; 2004).

Bankalar arasındaki rekabet, kendi kredi kartlarının kullanımı konusunda değişik seçenek ve hizmetlerin müşterilere sunulmasını gerektirmiştir. Yaş, cinsiyet, meslek, tüketim özellikleri, ait olunulan sosyal grup, tutulan takım, mal ve hizmet alınılan yerler gibi unsurlar, kişilerin kredi kartı sahibi olmaları ve kullanımında kart veren kuruluşlarca önemsenen özelliklerdir.

Bu doğrultuda, ekonomik açıdan diğer kamu çalışanlarına göre, daha yüksek gelir elde etme olanağı bulunan Erzurum il merkezinde görev yapan doktorlar üzerine yapılan uygulama ile elde edilen temel sonuçları aşağıdaki maddelerle özetlemek mümkündür.

- Doktorların % 66,6'sı erkek ve % 33,4'ü kadındır. Bunların % 74,6'sı evli, % 25,4'ü bekârdır. Kredi kartı kullanan doktorların % 34,8'i araştırma görevlisi, % 24,7'si uzman, % 20,6'sı pratisyen ve % 19,9'u öğretim üyesidir. Doktorlar tarafından en çok tercih edilen kredi kartı, World Kart'tır. Doktorlar içerisinde en çok kredi kartı kullanan yaş grubu % 37,6 ile 31-39 yaş grubudur.
- Kredi kartı kullanımının harcamalara artış yönünde bir etki yaptığı tespit edilmiştir. Buna göre, H0 hipotezi kabul edilir.
- Kredi kartları en çok akaryakıt ve gıda ürünlerini satın almak için kullanılmaktadır. Buna göre, H1 hipotezi kabul edilmektedir.
- Kredi kartı kullanımının birinci derecede önemli gerekçesi, ödeme kolaylığı olarak gösterilmektedir. Buna göre H2 hipotezinin red edildiği söylenebilir. Ancak, H2 hipotezinin öngördüğü "nakit bulundurmama isteği"nin kredi kartı kullanımında ikinci en önemli gerekçe olarak çıkması, bu hipotezin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

- Doktorlar içerisinde birden çok kredi kartı kullanımı yaygın olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, H3 hipotezi kabul edilir. Doktorlar birden çok kredi kartı kullanmalarına en önemli gerekçe olarak (% 51,4), değişik kartların kullanımda sağlamış oldukları kolaylıkları göstermişlerdir. Bunu, alışveriş yapılan kuruluşların taksitlendirme ya da alışverişlerde indirim yaparken, belli bankalarla anlaşma yapmaları ve sadece anlaşma yaptıkları bankaların kartlarına bu kolaylıkları sağlamalarıyla açıklamak mümkündür.
- Öğretim üyesi doktorların % 94,6'sının kredi kartı kullandığı belirlenmiştir. Bu nedenle, ünvan ve gelir düzeyi ile kredi kartı kullanımı arasında doğrusal ilişki olduğunu ifade eden H4 hipotezi kabul edilebilir.
- Kredi kartları ile yapılan alışverişler % 82,1 oranında güvenli bulunmaktadır. Buna göre, H5 hipotezi kabul edilir.
- Cinsiyet ile kredi kartı kullanımı arasında bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Buna göre, H6 hipotezi kabul edilir.
- Kredi kartı kullanılmadığında fiş-faturla alma olasılığı % 30 azalmaktadır. Böylece, H7 hipotezi kabul edilir.
- Kredi kartları borçlarının geri ödenmesinde en çok kullanılan yöntem (% 40,4), şubeden yapılan ödemedir. Bu durum, kredi kartı sisteminin işleyişinde, internet gibi teknolojilerden faydalanmanın henüz tam olarak oturmadığını göstermektedir.

Kısaca, kredi kartı kullanımı vazgeçilmesi mümkün olmayan bir süreçtir ve yaygınlaşmaya devam edecek bir olgudur. Bu nedenle, banka ve müşteriler arasındaki ilişkilerde büyük problemler ve mağduriyetlerin yaşanmaması ve aile düzenine zarar vermeyen bir sistemin oluşturulması için etkin bir yasal düzenleme ve denetim mekanizmasının kamu tarafından oluşturulması gerekir. Böylece, aile (ya da fert), banka ve devletin yarar sağlayabildiği bir kredi kartı kullanım düzeni gerçekleştirilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Küçük, Levent (2000), *Kredi Kartıyla Yapılan Satışların Belgelendirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar*, Vergi Dünyası, Sayı 227, Temmuz, 125-130.
- Baydemir, Mehmet (2004), *Her Yönüyle Kredi Kartları*, MS Destek SMMM Yayınları, İstanbul.
- Chou, Yuntsai, Chiwei LEE, Jianru Chung (2004), *Understanding M-Commerce Payment Systems Through The Analytic Hierarchy Process*, *Journal of Business Research*, Volume 57, Issue 12, December, 1423-1430.

- Çiçek, Hakan (2004), *Bankalarda Kredi Kartı İşlemlerinin Tespiti Analizi ve Muha-sebeleştirilmesine Yönelik Bir Araştırma*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Higgins, Eric J., Joseph R. Mason (2004), *What is The Value of Recourse to Asset-Backed Securities? A Clinical Study of Credit Card Banks*, *Journal of Banking & Finance*, Volume 28, Issue 4, April, 875-899.
- Kurtuluş, Kemal (1998), *Pazarlama Araştırmaları*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, Yayın No: 274, İstanbul.
- Nakip, Mâhir (2004), *Pazarlama Araştırmalarına Giriş (SPSS Destekli)*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Park, Sangkyun (1997), *Effects of Price Competition in The Credit Card Industry*, *Economics Letters*, Volume 57, Issue , November, 79-85.
- Reisoğlu, Seza (2004), *Banka Kredi Kartları ve Uygulama Sorunları*, Bankacılar Dergisi, Sayı 49, 100-123.
- Shimp, Terence A., Margaret P. Moody (2000), *In Search of A Theoretical Explanation For The Credit Card Effect*, *Journal of Business Research*, Volume 48, Issue 1, April, 17-23.
- T.C. Merkez Bankası (2005), *Finansal İstikrar Raporu*.
- Ünsal, Erdal M. (2005), *Makro İktisat*, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Yetim, Sedat (1997), *Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Ankara.
- Yılmaz, Eyüp (2000), *Bireysel Bankacılığın Cazibesi*, Actveline, 1-5.
- Yılmaz, Eyüp (Aralık 1999-Ocak 2000), *Kredi Kartlarında Ortak Kart (co-branded card) Uygulaması*, Activ, 1-6.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.bkm.com.tr/yayinlar.html> (Giriş tarihi: 27.10.2005)

<http://www.tbb.org.tr> (Giriş tarihi: 19.09.2005)